

Список використаних джерел:

1. Гудима Д. А. Права людини: антрополого-методологічні засади дослідження. *Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України* / редкол.: П. М. Рабінович (голов. ред.) та ін. *Серія І. Дослідження та реферати*. Вип. 20. Львів : Край, 2009. 292 с.

2. Иак. 1, 25.

3. Про визнання геноциду кримськотатарського народу: Постанова Верховної Ради України № 49–50 від 12.11.2015 / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. Ст. 469.

4. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i> (дата звернення 19.03.2025).

5. Конвенція про захист прав і свобод людини (ETS No. 5) із поправками, внесеними відповідно до положень Протоколу № 11. Збірка договорів Ради Європи. Українська версія. К. : Парламентське видавництво, 2000. 656 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-24>

Волохов О. С.,
*кандидат юридичних наук,
докторант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

КОНВЕНЦІЙНІ ОРГАНИ ООН У СФЕРІ КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Забезпечення прав і свобод людини стало головним завданням для всього міжнародного співтовариства, яке визначає спрямованість міжнародної політики. Можна сказати, що визнані міжнародним співтовариством універсальні права людини формують цінності та принципи демократичного розвитку держав.

Нова ера міжнародного захисту прав людини настала після створення системи механізмів міждержавного контролю за дотриманням державами своїх міжнародно-правових зобов'язань у сфері прав людини. На думку О. Рудневої, вагоме значення у цій системі займають

саме конвенційні органи ООН, які користуються особливим авторитетом серед держав-членів Організації. Адже, до середини XX ст., доки не були створені перші конвенційні органи ООН, навіть саме поняття контролю за виконанням державами зобов'язань, взятих ними під час приєднання до міжнародних договорів з прав людини, розумілося досить обмежено. Адже такий контроль здійснювався кожною державою самостійно, виключно за допомогою різних засобів, встановлених внутрішнім національним законодавством [1, с. 28].

Наразі в рамках ООН діє дев'ять основних договорів із прав людини і відносно кожного з них існує спеціальний інституційний механізм контролю, що представлений відповідним комітетом, який уповноважений розглядати питання порушення державою відповідного договору: Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ICCPR), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (ICESCR), Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (CAT), Міжнародна конвенція з ліквідації всіх форм расової дискримінації (CERD), Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (CEDAW), Конвенція про права осіб з інвалідністю (CRPD) та Конвенція про права дитини (CRC). Усі держави-члени ООН ратифікували принаймні один основний міжнародний договір з прав людини, а 80 відсотків держав ратифікували чотири або більше договорів.

Кожен такий конвенційний комітет, до складу якого входять незалежні експерти (не судді), має статус квазісудового міжнародного органу, рішення якого не має формального статусу судових рішень. Такі комітети мають повноваження розглядати індивідуальні скарги від потерпілих осіб щодо порушення прав, гарантованих відповідними міжнародними договорами, які ратифікувала держава. Також комітети розглядають доповіді держав-учасниць, надсилають запити до держави, готують загальні звіти, коментарі (тлумачення) та надають рекомендації державам-членам [2, с. 426].

На думку деяких західних вчених, ефективність як самої системи договорів ООН про права людини, так і власне результативність роботи їх конвенційних комітетів залежить від ряду обставин:

- повної ратифікації текстів конвенцій ООН без внесення застережень з боку держав під час приєднання;
- своєчасного надання та належного розгляду звітів держав із подальшими діями щодо виконання рекомендацій;
- наявності скарг від громадян держав-учасниць і формування практики їх розгляду.

Повна ратифікація без внесення застережень, означає, що держава ратифікувала або приєднатися до всіх 9 основних договорів про права людини та 3 факультативних протоколів без виключень щодо їх

положень. Справа у тому, що деякі країни, такі як США, наполягають на внесенні застережень щодо конвенцій ООН, щоб послабити зобов'язання та не вносити зміни до внутрішнього законодавства. Аналогічні дії здійснюють ісламські держави, які прагнуть обмежити рівноправність чоловіків і жінок, щоб не порушувати норми ісламського права. Деякі держави ратифікують конвенції ООН без наміру імплементувати їх положення до законодавства. Про це зокрема свідчить формальне виконання державами порядку звітування щодо дотримання конвенцій ООН, адже лише 16% звітів від держав подається вчасно.

Важливою особливістю системи конвенційних комітетів ООН є можливість здійснювати тлумачення як текстів конвенцій, так і норм національного законодавства. Таке тлумачення нормативного змісту конвенцій та пактів щодо їх включення у законодавство держав-членів, дозволяє сформувати рекомендації державам, а також громадянському суспільству щодо необхідності виконання державами своїх зобов'язань.

Розгляд конвенційними комітетами ООН скарг і запитів передбачений у договорах про права людини (або факультативних протоколах до них) надає право громадянам держав-членів подавати скарги про порушення їх прав. В результаті розгляду скарг формується прецедентне право, яке включає численні висновки щодо порушення зобов'язань державами.

Окремі конвенційні органи можуть за власною ініціативою проводити конфіденційні розслідування, якщо вони отримали достовірну інформацію, що містить обґрунтовані ознаки серйозних або систематичних порушень конвенцій державою [3, р. 324–325].

Окремий інтерес представляє діяльність Комітету ООН з прав людини, юрисдикція та повноваження якого встановлені Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Факультативним протоколом до нього (прийняті Генеральною Асамблеєю 16.12.1966 і набули чинності 23.03.1976).

Так, Комітет у Зауваженнях загального порядку № 33 «Зобов'язання держав-учасниць за Факультативним протоколом до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права» (CCPR/C/GC/33, 25 червня 2009 р.) відзначав, що, хоча під час розгляду індивідуальних повідомлень він не виступає в ролі судового органу як такого, таким міркуванням властиві деякі основні риси судового рішення: вони приймаються в душі, характерному для судового розгляду, враховуючи незалежність і неупередженість членів Комітету, мають остаточний характер і являють собою авторитетне визначення, в якому пропонується засіб захисту від встановленого порушення; держави-учасниці в будь-якому разі зобов'язані використовувати всі наявні в їхньому розпорядженні засоби для здійснення прийнятих Комітетом міркувань (пункти 11–13 і 20) [2, с. 426].

Комітет ООН з прав людини наділений правом приймати до розгляду індивідуальні скарги на порушення прав людини. За підсумками розгляду індивідуальних заяв Комітет виносить рекомендації для влади. Ці рекомендації можуть містити вимоги щодо перегляду справи заявника, виплати йому компенсації. На практиці рекомендації Комітету фактично не виконуються країнами. При цьому, розглядаючи індивідуальні скарги, Комітет може визнати положення окремого національного закону або ж весь закон такими, що суперечать статтям Міжнародного пакту про громадянські та політичні права.

Якщо Комітет приходить до висновку, що індивідуальна скарга свідчить про порушення прав, закріплених у Пакті, він пропонує заходи, спрямовані на забезпечення відшкодування збитків жертвам у повному обсязі (реституція, компенсація, реабілітація та заходи сатисфакції), а також заходи, спрямовані на запобігання повторення аналогічних порушень у майбутньому (гарантії неповторення). Саме заходи, спрямовані на запобігання повторення аналогічних порушень, запропоновані Комітетом, повинні стимулювати державу до внесення змін до внутрішнього законодавства.

Так, 27 березня 2024 року Комітет ООН з прав людини ухвалив одне із перших рішень у контексті порушення прав людини в окупованому Криму, зокрема, у справі за скаргою Брацило, Головка та Конюхова проти росії було встановлено факт депортації заявників з окупованого Криму як громадян України з території їхньої власної держави – України. Комітет також відзначив, що нав'язування російських паспортів та депортація з Криму місцевих мешканців є незаконним, а росія має внести зміни до власного законодавства про громадянство, а також припинити ретроспективне застосування російського кримінального законодавства в Криму [4].

Підбиваючи підсумок можна прийти до наступних висновків. По-перше, деякі держави-члени ООН, навіть такі розвинені держави, як США, свідомо обмежують дію основних договорів про права людини під час ратифікації, щоб залишити без змін власне законодавство. По-друге, сучасна діяльність конвенційних органів ООН у сфері контролю за дотриманням прав людини не демонструє ані значного розвитку прецедентної практики, ні створення реальних зобов'язань для держав учасниць відповідних конвенцій. По-третє, авторитет більшості конвенційних органів ООН зазнав критичних змін, адже їх неможливість впливати на національне правосуддя в країнах-учасниках міжнародних договорів, а також неможливість підвищення і поліпшення національних механізмів захисту прав людини ставить під питання ефективність роботи цих міжнародних інституцій. Насамкінець, варто відзначити, що українські громадяни продовжують звертатися до Комітету ООН з прав людини, Комітету ООН проти катувань із скаргами проти росії,

адже ці інституції лишаются єдиним законним та реальним способом захисту їх прав в умовах агресивної війни.

Список використаних джерел:

1. Руднева О. М. Поняття та види міжнародних інституційних механізмів забезпечення та захисту прав людини. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 27–32.
2. Подорожна Т.С. Дискримінація за мовною ознакою: прецедентна практика Комітету ООН з прав людини. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 3. С. 425–431.
3. Pierre R., Weston B., Marks S. Human Rights in the World Community: Issues and Action, 4th ed. 2016. 496 p.
4. Human Rights Committee CCPR/C/140/D/3022/2017 Views adopted by the Committee under article 5 (4) of the Optional Protocol, concerning communication No. 3022/2017 URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2FC%2F140%2FD%2F3022%2F2017&Lang=en

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-25>

Грицюк І. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

Поліщук Д. О.,

*аспірант кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

СИСТЕМА ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Одним із найтяжчих кримінальних правопорушень у сфері забезпечення цілісності нашої держави, які спрямовані проти основ національної безпеки України є колабораційна діяльність. В умовах збройної агресії російської федерації проти України завдання вироблення системи заходів запобігання колабораційній діяльності в Україні набуває особливої актуальності.